

Олександр ІГНАТ'ЄВ,
доктор філософії зі спеціальності
«Публічне управління та адміністрування»,
доцент кафедри військової підготовки
Національного університету цивільного
захисту України, Харків, Україна
e-mail: Ignatiew@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3280-3468

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.5.08>

СИТУАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: Обґрунтовано побудову та застосування ситуаційних центрів закладів вищої освіти. Наведено закордонний досвід розробки та використання ситуаційних центрів різних рівнів та спеціалізованого призначення. Показано, що питання створення комплексних ситуаційних центрів закладів вищої освіти є вкрай актуальним. Використання ситуаційних центрів дозволяє використовувати засоби автоматизації для своєчасного оповіщення та контролю евакуації до міст укриття всіх учасників навчального процесу. Ситуаційні центри надають можливість значно скоротити час реакції на небезпеки військового характеру та ефективно здійснювати контроль безпеки освітнього середовища.

Ключові слова: ситуаційні центр, заклад вищої освіти, безпека освітнього середовища, укриття, евакуація, небезпека військового характеру.

У збройних конфліктах питання збереження закладів освіти як безпечного простору є надзвичайно гострим. Наприклад, у 2015 році ООН розробила «Декларацію про безпеку шкіл», яку станом на 2022 рік підписало 109 країн. Створення безпечних умов для навчання завжди було пріоритетним напрямом діяльності закладу освіти. Через війну на території нашої держави, цей фактор став визначальним в організації освітнього процесу. За інформацією Міністерства освіти і науки України (<https://saveschools.in.ua>) станом на серпень 2022 року від бомбардувань та обстрілів пошкоджень зазнали 2300 закладів освіти, з них 286 були зруйновані повністю.

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади вищої освіти (ЗВО) в Україні працюватимуть у нових для себе умовах до безпечного освітнього середовища. Облаштування укриттів та організація безпечного освітнього простору у ЗВО – найважливіше завдання. Враховуючи міжнародний та вітчизняний досвід, 7 квітня 2023 року на засіданні Уряду було ухвалено «Концепцію безпеки закладів освіти» на 2023-2025 роки. Концепція представляє собою комплексне стратегічне бачення створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти та організацію в них рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та викладання.

Реалізація Концепції надасть можливість для закладів освіти організувати освітній процес (в залежності від безпекової ситуації) офлайн, онлайн або у змішаній формі та сприятиме забезпеченню комфортного перебування в об'єктах фонду захисних споруд закладів освіти, а також підвищить

ефективність превентивних заходів щодо запобігання правопорушень в освітньому середовищі. Створені безпечні умови сприятимуть емоційному добробуту всіх учасників освітнього процесу. Особлива увага надаватиметься заходам, спрямованим на запобігання проявам фізичного та психологічного насильства, а також дотримання прав і норм інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу [1].

Очевидно, що з метою забезпечення всебічного оперативного інтелектуального аналізу обстановки і вироблення адекватних рішень з управління ризиками та з метою ефективного попередження та протидії негативним безпековим явищам в освітньому середовищі доцільно створювати ситуаційні центри закладів вищої освіти (СЦ ЗВО). Інтеграція в одній організаційно-функціональній структурі сукупності адміністративно-управлінських, технічних, інформаційних, програмних і телекомунікаційних ресурсів дозволяє значно підвищити оперативність оповіщення студентів, науково-педагогічних працівників та співробітників ЗВО про небезпеки військового характеру, а також здійснювати керівництво та контроль за діями всіх учасників навчального процесу. Використання засобів візуалізації інформації дозволить зменшити час прийняття рішень та здійснювати контроль за принципом «ніхто не забутий».

Наразі в світі діє понад 400 СЦ, що забезпечують роботу урядів, глав держав, розвідки, армій і флоту різних країн світу. Активно створюються і СЦ різних підприємств та ЗВО. На теперішній час вони вирішують різні завдання. Поняття

«ситуаційність» в управлінській проблематиці вперше виникло майже 100 років тому: американський соціолог Мері Паркер Фоллет (1868–1933 рр.) сформулювала в 1920-х роках так званий «закон ситуації», згідно з яким кращий керівник (а разом із тим і виконавець рішень) – то не якась абстрактна абсолютна величина, а людина, що має потрібні якості та навички і відповідає вимогам, що висуваються конкретною ситуацією [2].

За кордоном ідея створення СЦ як систем підтримки ухвалення рішень стала вельми актуальною, починаючи з 1970-х рр. Наприклад, сьогодні органи влади в США використовують понад сотні СЦ (кімнат), і їх кількість постійно зростає. Ефективно працюють СЦ у таких мегаполісах, як Нью-Йорк і Маямі. СЦ Нью-Йорка отримали карт-бланш розвитку після відомих подій 11 вересня 2001 року, коли з'ясувалося, що координація між поліцією, пожежними, медициною тощо повністю відсутня. Очевидна необхідність вирішення цього завдання і спонукала до створення СЦ, перший з яких був відкритий у 2005 році. У результаті Нью-Йорк став одним із найбезпечніших міст у світі [3].

Другий великий СЦ працює в Майамі. Головне завдання центру – зіставлення практично в режимі реального часу інформації, що надходить з різних служб і підрозділів. Створено потрібний інструментарій для інтеграції і візуалізації інформації, серед іншого додатки для мобільних пристроїв. Уся інформація є доступною зацікавленим підрозділам, патрульним поліцейським, детективам, пожежним тощо. Запроваджено стандарт звітності для різних служб і їх підрозділів. У Німеччині СЦ орієнтовані на вирішення соціально-економічних проблем. У Норвегії створено кілька десятків СЦ різного призначення. Великі комерційні компанії, які ухвалюють стратегічні рішення на підставі багатаспектного аналізу, також мають центри стратегічних досліджень. Серед таких фірм можна назвати Price Waterhouse Cooper (США), Boeing (США), Eastman Chemicals (США), Computer Science Corporation (США) Aerospatiale (Франція), Nokia (Фінляндія) [3].

У військовій сфері СЦ є найбільш поширеними. Вони є в Пентагоні: Військово-морський комунікаційний центр (NMCC), Центр поточних операцій (Current Action Center), Центр аудіо- та відеокommunікацій (Center AV Communications) для комітету голів штабів Міністерства оборони США. Усі вони працюють за однією функціональною схемою: наради проводяться в приміщеннях із розвиненими засобами візуалізації, інформація для яких готується поза цими приміщеннями і часто навіть в інших будівлях. Є потужні засоби підготовки інформації в традиційних виглядах, а також аудіо- та відеоінформації.

Серйозний розвиток отримують мобільні компоненти СЦ. Зокрема, для систем управління правоохоронних органів передбачено мобільні командні центри (МКЦ), оснащені потужними відеокамерами з можливістю пересилання відеозображень радіоканалами в стаціонарний СЦ і засобами відображення різних видів інформації на

плазмових панелях у самому МКЦ. Найоснащенішим СЦ у Німеччині (а також одним із найкращих і найбільш оснащених у світі) наразі вважається «Загальний інформаційно-ситуаційний центр федерального центру і земель» (Gemeinsame Melde- und Lagezentrum von Bund und Ländern – GMLZ), який був заснований у результаті інтенсивної політичної дискусії після терактів 11 вересня 2001 року і повеней влітку 2002 року [4].

У Бразилії існує кілька варіантів формування ситуаційних кімнат, що відповідають поняттю СЦ, – основні з них зорієнтовані на протипожежний моніторинг лісових масивів Амазонки, серед іншого за допомогою супутника, й інші господарські завдання [3].

Аналіз зарубіжного досвіду використання СЦ показує, що базовим рішенням є складна розгалужена ієрархічна структура організації таких центрів. На вершині такої структури зазвичай перебуває СЦ із засобами підготовки презентацій. Інформація для подання у СЦ готується в центрах підготовки інформації, що спираються, в свою чергу, на розгалужену мережу спеціалізованих агентств. Велика увага останнім часом приділяється розвитку режиму відеоконференцій і мобільних компонентів СЦ [5]. В Україні останніми роками спостерігається тенденція до створення СЦ відомчого характеру. Велику кількість наукових праць присвячено створенню спеціалізованих СЦ, робота яких має дещо вузькоспрямований характер [6].

Наразі питання створення комплексних СЦ є вкрай актуальним. Наприклад, у середині 2021 року у місті Харкові було розпочато будівництво СЦ, який об'єднав всі оперативні служби для реагування на різні надзвичайні ситуації (НС.) Планувалось, що фахівці центру цілодобово прийматимуть екстрені виклики від населення, проводитимуть моніторинг НС, передаватимуть інформацію службам реагування і моделюватимуть можливі екстрені ситуації. Отже, СЦ в цілому відповідають динаміці часу і є ефективним інструментом управління. Аналіз зарубіжного досвіду показав, що основні проєктні рішення та інформаційні технології, які використовуються в нашій країні під час створення СЦ, у цілому відповідають світовим стандартам і тенденціям застосування.

В СЦ ЗВО можливе зберігання інформації про всі укриття на території ЗВО, маршрути руху навчальних груп у разі небезпеки, місця та час перебування навчальних груп та співробітників у разі попередження про небезпеку тощо. СЦ ЗВО може використовуватися для оперативного зв'язку з Національною поліцією, з органами Державної служби України з надзвичайних ситуацій у разі виявлення вибухонебезпечних предметів та виникнення НС як військового, так і природного характеру. Всі засоби відеоспостереження, контролю перепускного режиму та інше можна і потрібно зв'язати з СЦ ЗВО. На СЦ ЗВО можливо покласти функції автоматизації процесів збору інформації о тих, хто знаходиться на території ЗВО, контролю, оповіщення, прийняття рішення та інш. Чергова зміна СЦ ЗВО може складатись з декількох співробітників ЗВО та починати працювати за 30 хв.

до початку робочого часу ЗВО і закінчувати свою роботу після того, як всі учасники навчального процесу покинуть територію ЗВО. СЦ ЗВО доцільно розміщувати в укритті, можливо виділити під центр одну-дві кімнати або окреме місце.

Уся система безпеки навчального процесу повинна бути ретельно переглянута та адаптована під сучасні умови. Наприклад, всі викладачі повинні мати засоби оповіщення та зв'язку. Всі шляхи переміщення в укриття повинні забезпечувати вільний та швидкий рух. Для цього починати потрібно з перегляду облаштування навчальних аудиторій. Таким чином, шафи, полицки, мобільні полицки та органайзери, безкаркасні меблі варто розташувати або згрупувати в аудиторії так, щоб вони не перешкоджали руху (рис. 1). Прибираються усі килимки, щоб уникнути спотикання, падіння під час евакуації та інш. Слід максимально звільнити коридори та просторові осередки від речей, що можуть заважати екстреній евакуації та бути джерелом травмування (наприклад, кімнатні рослини, виносні стенди).

Рис. 1. Шляхи евакуації з навчальних аудиторій повинні бути вільні від зайвих речей і меблів

Таким чином, запровадження СЦ ЗВО дозволить автоматизувати роботу системи раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу, ризику нападу на заклад освіти або іншої небезпеки. В свою чергу, можливо значно скоротити час реакції на небезпеки військового характеру, ефективно здійснювати контроль та облік співробітників ЗВО та їх прибуття до укриттів.

Бібліографічні посилання

1. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 № 301-р) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-r#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

2. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 388 с.

3. Ігнат'єв О. М. Ситуаційні центри як ефективний інструмент державного управління моніторингом і прогнозуванням надзвичайних ситуацій // Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. заочної наук.-практ. конф. (29 листоп. 2019 р.) / за ред. В. М. Огаренка, О. В. Покатаєвої та ін. Запоріжжя : КПУ, 2019. С. 81–84.

4. Gemeinsames Melde- und Lagezentrum (GMLZ) // Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe : сайт. URL: https://www.bbk.bund.de/DE/AufgabenundAusstattung/Krisenmanagement/GMLZ/GMLZ_einstieg.html (дата звернення: 20.12.2021).

5. Ситуаційні центри. Теорія і практика / А. О. Морозов та ін. ; Нац. акад. наук України ; Інститут проблем математичних машин і систем. Київ : Інтертехнодрук, 2009. 346 с.

6. Солонець О. І., Пугач А. В., Логачов С. В., Остапова А. М. Напрямки створення ситуаційних центрів для вирішення задач пошуково-рятувальних операцій // Створення та модернізація озброєння і військової техніки в сучасних умовах : тези доповідей 10-ої наук.-техн. конф. (2–3 вересня 2010 р.). Феодосія, 2010. С. 302.

О. Ignatiew

Situational centers of higher education institutions as a component of the educational environment security system

Abstract: The construction and application of situational centers of higher education institutions is substantiated. Foreign experience in the development and use of situational centers of different levels and specialized purposes is presented. It is shown that the issue of creating complex situational centers of higher education institutions is extremely relevant. The use of situational centers allows the use of automation tools for timely notification and control of evacuation to the cities of shelter of all participants in the educational process. Situational centers provide an opportunity to significantly reduce the response time to military hazards and effectively monitor the safety of the educational environment.

Keywords: situational center, higher education institution, safety of the educational environment, shelter, evacuation, military danger.

Зразок для цитування:

Ігнат'єв О. Ситуаційні центри закладів вищої освіти як складова системи безпеки освітнього середовища. Пропілії права та безпеки: наук. журнал. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. № 5. С. 38-40. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.5.08>.